

I.

UŠLÝ ZISK A TZV. ZMAŘENÁ PŘÍLEŽITOST

Prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.*

ÚVODEM

Uznáváme-li, že náhrada škody má určité společenské funkce (především preventivní a restituční), můžeme právní úpravu, resp. její interpretaci poměřovat tím, jak k naplňování těchto funkcí přispívá, nebo jak je oslabuje. Můžeme též hodnotit konkurenční vztahy těchto právně politických cílů a jejich vyvažování. Stejně jako ve smluvním právu můžeme pozorovat věčný spor mezi liberalismem a protekcionismem ve prospěch slabší smluvní strany, je i v deliktním právu odpovědnosti za škodu ona hranice konsensu a představ o správných proporcích mezi svobodou a rovností pohyblivá.

Podobně jako se po tisíciletí připouštějí smlouvy odvážné (aleatorní) a korektiv dobrých mravů nemá obecnou převahu nad svobodnou vůlí strany takovou smlouvu uzavřít, je i v deliktním právu *de lege ferenda*¹ hájitelná pozice, že zejména ve vztazích mezi profesionály by mělo být ponecháno plně na svobodné (!) vůli stran, zda vstoupí do obchodu s rizikem omezené náhrady škody, nebo zda zvolí vyšší míru jistoty (a třeba nižší míru zisku) a zda v souvislosti s tím předem omezí (nebo nikoliv) svoje budoucí práva z náhrady škody².

* Vedoucí katedry obchodního práva, Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

¹ Poněkud systematictěji jsem o těchto otázkách pojednal v článku „Nad interpretačními úskalími odpovědnosti za škodu v obchodních vztazích“, *Právní rozhledy* 2000, č. 9, str. 372–377. Zabýval jsem se mj. možnostmi vyloučit smlouvou z náhrady škody ušlý zisk, smluvně rozšířit výčet okolností vylučujících odpovědnost, vyloučit zákonnou možnost liberace škůdce a limitovat náhradu škody absolutní hranicí.

² Třeba druhovým omezením náhrady škody jen na skutečnou škodu a/nebo sjednáním absolutní limitace náhrady škody.

Otázka nezní, zda chránit spíše škůdce nebo poškozeného, ale zda korigovat kogentními ustanoveními smluvní svobodu stran sjednat si i škodní důsledky úplně volně; a jestli bude odpověď kladná, jak a v jakém rozsahu tuto korekci a toto vyvažování zájmů provést.

Otázka ušlého zisku je v tomto směru méně kontroverzní nežli problém apriorní smluvní limitace náhrady škody. O ekonomické, etické a právně politické nutnosti restituovat poškozenému nejen škodu skutečnou, ale i ušlý zisk, se dá sotva rozumně pochybovat. Některé nejasnosti však nepochybně mohou vzniknout (zejm. u tzv. abstraktního ušlého zisku) a pokouším se na ně v následujících řádcích upozornit. Smluvní limitace náhrady škody je mnohem kontroverznější a v její úpravě se podle mého názoru demonstruje samotná hodnotová podstata příslušného předpisu základům práva; uvádím proto jen několik osobních postřehů a úvah s vědomím jejich subsidiarity ve vztahu k platnému právu. Jsem však přesvědčen, že právní úprava by alespoň neměla mít demoralizační účinek tím, že by rezignovala na poctivost toho, co z ní lze prakticky vyvodit. Za eticky opodstatněnou přitom považuji jen takovou korekci obsahu právního vztahu, který je zdeformován proto, že jedna ze stran neměla možnost projevit skutečně svobodnou vůli.

UŠLÝ ZISK KONKRÉTNÍ A UŠLÝ ZISK ABSTRAKTNÍ

Ušlý zisk se obvykle charakterizuje jako rozdíl mezi tím, čeho poškozený majetkově skutečně dosáhl a čeho by dosáhl, kdyby nebylo škodné události, jinak řečeno, v jakém zvýšení majetku mu zabránila škodná událost. V českém právu je tedy nesporné, že ušlý zisk (dříve označovaný jako druh tzv. jiné škody) je chápán jako újma, spočívající v tom, že u poškozeného nedošlo v důsledku škodné události k rozmnožení majetkových hodnot, které by jinak podle rozumného očekávání nastalo.

Skutečně ušlý zisk spočívá podle ustálené judikatury v nezvětšení majetku poškozeného, k němuž průkazně došlo jen a pouze v důsledku škodné události (např. výpadek výroby po dobu přerušení dodávek energie v důsledku protiprávního jednání škůdce). Jde o případy, kdy je možné od sebe možno přesně oddělit vliv škodné události od jiných okolností ovlivňujících možné zvýšení zisku.

Konkrétní výši ušlého zisku, kterého by bylo poškozeným v konkrétním případě vzhledem ke všem okolnostem nepochybně dosaženo, je obecně